

1.3. Nimeta kaks olulist muutust NSV Liidu poliitikas perestroika ajal. 2 p

Ettevõtete suurem iseseisvus, erasektori arendamine, riigi juhtkonna uuendamine, vähenes partei juhtroll riigi poliitilises elus ja paljud tagurlikud partei juhttegelased sunniti ametist lahkuma, kehtestati presidentaalne valitsemissüsteem, erakordse tähtsuse saavutas ajakirjandus, ühiskonnas tekkisid mitmesugused poliitilised liikumised jne

2. Nimeta kaks muutust, mis toimusid Idabloki riikide majanduses ja poliitilises elus pärast kommunistlike režiimide kokkuvarisemist. 4 p

Majandus

VMN ei toiminud, erastamised, üleminek turumajandusele

Poliitika

Vabad valimised, mitmeparteilisus, kommunistid kukutati võimult, massiliikumised, uue riigikorra ülesehitamine, püüd integreeruda Euroopaga, VLO lagunemine

3. Kasutades atlast lk 94–95 ja tuginedes oma teadmistele, leia neli muutust 1990. aastate alguse Kesk- ja Ida-Euroopa kaardil. 4 p

3.1. Kaks riiki ühinesid. Mis riigid need olid? 1 p

Saksa Demokraatlik Vabariik ja Saksamaa Liitvabariik

3.2. Ühes riigis toimus nn sametlahutus. Mis riik lakkas selle läbi olemast ja mis riigid moodustati? 1 p

Mis riik lakkas olemast?

Tšehhoslovakkia

Mis riigid moodustati?

1 Tšehhi

2 Slovakkia

3.3. Mis riigid tekkisid Jugoslaavia lagunemisega? Esita kolm näidet. 1 p

Sloveenia, Makedoonia, Horvaatia (Kroaatia), Bosnia ja Hertsegoviina

3.4. Mis riigid taasiseseisvusid? Esita kolm näidet. 1 p

Eesti, Läti, Leedu

4. Täida lüngad. Vali lünkadesse mõisted alljärgnevast loetelust. 2 p

4–5 õiget 2 p; 2–3 õiget 1 p

Perestroika ei suutnud päästa NSV Liitu (mis riiki?) lagunemisest – 1991. aasta jäi tema jaoks viimaseks. Suve lõpus toimunud **augustiputši** (mis sündmus?) ajal ja järel oli mitu liiduvabariiki iseseisvuse välja kuulutanud. Liitriigi lagunemisega hakkas vähenema **Mihhail Gorbatsšovi** (poliitiku nimi) mõju ja esile kerkis **Boris Jeltsin** (poliitiku nimi), kes oli valitud **Venemaa** (mis riigi?) presidendiks.

Sel aastal palume oma arvamust eksamitöö kohta avaldada elektrooniliselt. Küsimustik on

Eksamikeskuse kodulehe aadressil <http://www.ekk.edu.ee>

Aitäh!

AJALOO PÕHIKOOLI LÕPUEKSAM

16. juuni 2008

HINDAMINE

- Eksamitööd hinnatakse ainult täispunktides.
- Avatud küsimuste puhul on õigeid vastuseid mitu. Hindamisjuhendis on selliste ülesannete puhul toodud vastuste näited, mida pakuvad kinnitatud õpikud. Iga sisult õige vastus tuleb lugeda õigeaks.
- Arutluse hindamiskriteeriumid on esitatud osaoskuste kaupa ning need tuleb kanda eksamitöö lk 2 olevasse tabelisse.
- Hindeskaala

68 – 75 punkti (90 – 100 %)	hinne 5
53 – 67 punkti (70 – 89 %)	hinne 4
34 – 52 punkti (45 – 69 %)	hinne 3
15 – 33 punkti (20 – 44 %)	hinne 2
0 – 14 punkti (0 -19 %)	hinne 1

ARUTLUS. 15 P

Arutlust hinnatakse 15 punktiga. Õpilane peab valima pakutud teemadest ühe. Kui ta on kirjutanud mitmel teemal, siis hinnatakse neist ühte. Abistavate küsimuste kasutamine arutluse kirjutamisel ei ole kohustuslik. Hinnatakse ainult teemakohast arutlust.

Hindamisjuhend

Töö struktuur (2 punkti)

- 0 – töö ei ole struktureeritud, esitatud on ainult teemaarendus;
- 1 – töö on struktureeritud, kuid ülesehitus ei ole loogiline: puudub sissejuhatus või kokkuvõte;
- 2 – töö ülesehitus on tervik (sissejuhatus, teemaarendus, kokkuvõte).

Teema avamine ja analüüs (4 punkti)

- 0 – töö ei ole teemakohane, tekstis esitatu on seostamata või on alla nõutava pikkuse;
- 1 – töö vastab teemale, kuid on lihtsakoeline jutustus;
- 2 – teema on avatud pealiskaudselt ja ühekülgsest, põhineb valdavalt näidetel;
- 3 – teema on avatud piisavalt, töö on kirjeldav-jutustav;
- 4 – teema on avatud põhjalikult, analüüs põhineb võrdlusel, põhjus-tagajärg seostel.

Ajastu tundmine, orienteerumine ajas (2 punkti)

- 0 – õpilane asetab sündmused valesse ajajärku;
1 – õpilane orienteerub ajastus, ajab segamini sündmuste toimumise järjekorra või toob sisse mõned käsitletavas ajas mitte toimunud sündmused;
2 – õpilane orienteerub ajas adekvaatselt.

Faktid (3 punkti)

- 0 – töös on rasked fakte, näiteid/fakte pole esitatud;
1 – faktid pole teemaga seotud, töös on mõned kergemad fakte;
2 – esitatud on üksikud teemaga seostatud faktid;
3 – fakte on esitatud piisavalt.

Järeldused ja hinnangud (2 punkti)

- 0 – järeldused ja hinnangud puuduvad, ei ole teema- või asjakohased;
1 – kirjutajal on oma seisukoht, kuid seda ei ole põhjendatud;
2 – kirjutajal on oma seisukoht, mis on argumentide ja näidetega põhjendatud.

Õigekiri ja stiil (2 punkti)

- 0 – teksti sõnastus ja õigekiri on puudulik, esinevad tõsised kirjavead;
1 – esineb üksikuid sõnastus- ja õigekirjavigu;
2 – teksti sõnastus ja õigekiri on korrektsed.

ÜLESANDED. 60 P

I. EESTI VABARIIK 1918–1940. 17 p

1. Töö kaardiga. (Atlas lk 18–19, kaart 19) 6 p

Märgi aasta ja kuupäev.

- 1.1. Rakvere langes Punaarmee kätte **16.12.1918** ja Eesti väed vabastasid selle **12.01.1919**. **1 p**
1.2. Lõuna-Eesti vabastamise käigus oli üks tähtsamaid lahinguid Paju lahing Valga linna lähistel. See toimus **31.01.1919**. **1 p**
1.3. Tähistage plussiga (+) tabelis linnad, mis jäid Vabadussõjas sõjategevuse piirkonda ja miinusega (-), mis ei jäänud. **2 p**
4–5 õiget 2 p; 2–3 õiget 1 p

Tallinn	-
Pihkva	+
Tartu	+
Cesis	+
Viljandi	-

- 1.4. Millise lepinguga lõppes Vabadussõda? **1 p**
Tartu rahulepinguga, Tartu rahuga 2. veebruaril 1920

- 4.2. Milline oli sinu arvates peamine erinevus nende kahe majanduspoliitika vahel? **1 p**

Näiteks: Sõjakommunismi ajal oli kogu majandus täielikult allutatud riigi kontrollile, NEPi ajal ainult suurtööstus; toiduainete andmise kohustus asendati NEP-i ajal toitlusmaksuga; veel oli NEP-i ajal osaliselt lubatud erasektor ja oli kauplemissvabutus, NEPi ajal oli vabadust rohkem, stimuleeris töötama jne

5. Nimeta kaks võtet, mille abil allutati rahvas diktaatorlikus riigis juhi tahtele. **2 p**

Inim- ja kodanikuõiguste piiramine; inimese täielik allutamine riigivõimule; vägivald ja repressioonid teisitöötajate suhtes; rahva pidev hirmutamine sise- ja välisvaenlastega; pidev hirmu sisendamine võimude ees; julgeolekul tähtis roll, sala – ja julgeolekuteenistused; tsensuur; propagandaametite tegevus ja propaganda; inimeste meelsuse pidev töötlemine, kunstiinimesed ülistasid valitsejaid ja riigikorda; valitsejad hindasid inimestes eelkõige ustavust; filmid ülistasid maailma parimat riigikorda ja valitsejat; suhtumise kujundamine, et juht teab kõige paremini rahva vajadusi, juhi otsused on ainuõiged; jne

6. Saksamaa ja NSVL. 5 p

- 6.1. Seosta märksõnad Saksamaa või Nõukogude Liiduga. Paiguta märksõnade ees olevad numbrid tabeli õigesse lahtrisse. **3p**
9–10 õiget 3 p; 7–8 õiget 2 p; 5–6 õiget 1 p

Saksamaa	Nõukogude Liit
1 3 5 7 9 10	2 4 6 8

- 6.2. Nimeta üks Nõukogude Liidu ja Saksamaa vaheline sarnasus. **1 p**

Üks partei, juhikultus, vabaduste puudumine, vangilaagrite süsteem, poliitiliste vastaste tagakiusamine ja hävitamine, propaganda, plaanimajandus jne

- 6.3. Nimeta üks Nõukogude Liidu ja Saksamaa vaheline erinevus. **1 p**

Saksamaal: **Juutide tagakiusamine, rassipoliitika**
NSV Liidus: **Kolhoosid, maailmarevolutsiooni idee**

IV. NSV LIIDU JA IDABLOKI LAGUNEMINE. 14 p

1. NSV Liit perestroika ajal. 4 p

- 1.1. Seleta mõiste perestroika. **1 p**
NSV Liidu majandussüsteemi ümberkorraldamine ja liberaliseerimine (ettevõtete suurem iseseisvus, erasektori arendamine)

- 1.2. Miks vajab riik perestroikat? **1 p**
NSV Liit oli sise- ja välispoliitilises ummikus. Riik tuli viia kriisist välja ja säilitada sotsialistlik ühiskonnakord. Riigi majandusliku arengu kiirendamine.

III. DEMOKRAATIAD JA DIKTATUURID KAHE MAAILMASÕJA VAHEL. 18 p

1. Mis poliitilist liikumist on iseloomustatud? 3 p

1.1. Kirjuta väite ees olev number õigesse lahtrisse. 2 p

5–6 õiget 2 p; 3–4 õiget 1 p

Liberalism	Konservatism	Sotsialism	Natsionaalsotsialism	Kommunism
4,5	(4), 7	3,6	1,8	2

1.2. Millised tabelis kirjeldatud liikumistest on demokraatlikud? 1 p

Liberalism, konservatism ja sotsialism.

2. Milles seisnes Roosevelti reformikava? Esita kaks näidet. 2 p

Riik asus majandust reguleerima; kehtestati kontroll panganduse üle; loodi uusi töökohti; korraldati hädaabitöid; töötutele maksti abiraha; vanuritele pensioni; vaestele toetusi jne

3. Võrdle Prantsusmaad ja Inglismaad 1920.–1930. aastail. 3 p. Esita kummagi maa kohta üks iseloomulik joon või näide.

7–8 õiget 3 p; 5–6 õiget 2 p; 3–4 õiget 1 p

	Prantsusmaa	Inglismaa
Riigivorm (monarhia või vabariik)	Vabariik	Monarhia
Parteisüsteem (parteide arvukus)	Mitmeparteisüsteem, palju parteisid	Kaheparteisüsteem, kaks suurt parteid
Põllumajandus	Hästi arenenud põllumajandussaaduste ja veinistööstus, oli enne Esimest maailmasõda peamine majandusharu	Põllumajandus vähe arenenud, peamised põllumajandussaadused veeti sisse
Tööstus	Moekaubad, masinad, keemiakaubad, kalasaadused	Kivisüsi, riie, masinad

4. Sõjakommunism ja NEP. 3 p

4.1. Kas märksõnad on iseloomulikud sõjakommunismi poliitikale või NEPile? Tee õigesse lahtrisse ristike. 2 p

5–6 õiget 2 p; 3–4 õiget 1 p

Sõjakommunism	Märksõna	NEP
	Kauplemisvabadus	+
+	Sunduslik töökohustus	
+	Tasuta teenused	
	Segamajandus	+
+	Vilja ülejäägi andmine riigile tasuta	
	Erasektor osaliselt lubatud	+

1.5. Mis oli selle lepingu tähtsus? 1 p

Leping lõpetas sõja, Eesti piirid pandi paika, tagas Eestile soodsa idapiiri ning lahendas mitmed majanduslikud (varade jaotamise) probleemid. Nõukogude Venemaa tunnustas tingimusteta Eesti iseseisvust ja loobus igaveseks ajaks kõigist varasematest õigustest Eesti suhtes. Tartu rahu oli olulisim välisleping kogu omariikluse ajaloos.

2. Nimeta üks Eesti Vabariigi kultuurisaavutus igas järgmises valdkonnas? 3 p

Haridus:

Eestikeelne haridus; varasema seisusliku haridussüsteemi asemele loodi ühtluskool: üleminek ühelt kooliastmelt teisele muudeti sujuvaks, likvideeriti koolitüüpide paljus, ühtlustati õppekavad; 6-klassiline koolikohustus; laienes koolivõrk; rajati uusi koolihooneid; eestikeelne kõrgharidus – 1. septembril 1919 avas ukseid Eesti Vabariigi Tartu Ülikool, võimalus saada kõrgharidust eesti keeles; hiljem lisandusid Tallinna Tehnikaülikool ning kõrgemad muusika- ja kunstikoolid Tallinnas ja Tartus; kujundati rahvuslik õpetajaskond ja pandi tugev alus kutseharidusele jne

Sport:

Tekkis hulk uusi spordiseltse, nende tegevuse suunamiseks loodi Eesti Spordi Keskkliit; Kristjan Palusalu sporditulemused, kahekordne olümpiavõitja maadluses 1936. aasta Berliini olümpiamängudel, P. Kerese saavutused males; osaleti olümpiamängudel, korraldati Eesti mängud jne.

Kirjandus:

Ilmus Eesti Entsüklopeedia; ilukirjanduses valitseval kohal proosa, eriti realistlik romaan; proosakirjanikena populaarsed Anton Hansen Tammsaare „Tõde ja õigus“ ja August Mälk; näitekirjanikest Hugo Raudsepa rahvalikud komöödiad „Mikumärki“ ja „Vedelvorst“; luule arengut mõjutas 1920. aastate algul kõige enam Siuru rühmitus (Marie Under, Henrik Visnapuu jt); 1930. a astus esile noorem luuletajate põlvkond (Heiti Talvik, Betti Alver jt), keda tuntakse Arbujuatena jne

3. Kas loetletud tunnused olid iseloomulikud demokraatlikule või autoritaarsele Eesti Vabariigile? 5 p

3.1. Tee õigesse lahtrisse ristike. 2 p

4–5 õiget 2 p; 2–3 õiget 1 p

Eesti Vabariik 1918–1934	Tunnus	Eesti Vabariik 1934–1938
+	Tegutses palju poliitilisi erakondi, kes moodustasid koalitsioonivalitsusi.	
+	Ajakirjandus oli vaba, ei allunud tsensuurile.	
	Riigikogu ei käinud koos, seadusi anti välja riigivanema dekreetidena.	+
	Loodi suure võimuga presidendi ametikoht.	+
+	Sagedased valitsusevahetused, vastuolud koalitsioonipartnerite vahel.	

3.2. Kumb perioodidest oli demokraatlik, kumb autoritaarne? 1 p

Eesti Vabariik 1918–1934. a oli **demokraatlik**

Eesti Vabariik 1934–1938. a oli **autoritaarne**

3.3. Kirjuta oma arvamuse kinnituseks kaks põhjendust. 2 p

1. Aastatel 1918-1934 oli Eestis palju erakondi, mis osalesid riigi poliitika kujundamisel; ajakirjandus oli vaba; demokraatlikus ühiskonnas annab seadusi välja parlament, mitte riigivanem, demokraatlikus riigis on sõnavabadus jt demokraatlikud vabadused ja õigused, jne

2. Aastatel 1934-1938 oli lubatud ainult üks partei – Isamaaliit, teiste parteide tegevus lõpetati; ajakirjandus allutati järelevalvele ja mitu ajalehte suleti; olulisi seadusi hakati välja andma riigivanema dekreetidena, Riigikogu kokku ei kutsutud, jne

4. Milliseid nõukogulikke ümberkorraldusi tehti Eestis 1940–1941? Too igast valdkonnast üks näide. 3 p

Majandus:

Natsionaliseeriti, riigistati maa, talud, pangad ja ettevõtted; maareform; rahareform – rubla; plaanimajandus, majandus allutati NSV Liidu huvide teenistusse jne

Poliitika:

Uued võimuorganid, NSV Liidu konstitutsioon ja seadused, ühiskonna juhtimine läks Kommunistliku Partei kätte, teiste parteide tegevus ei olnud lubatud; repressioonid, küüditamine 14. juunil jne.

Kultuur:

Suleti seltse, ajalehti ja ajakirju, hävitati kultuuripärandit: mälestussambaid ja raamatuid, katkestati välissidemed, propageeriti vene keelt ja kultuuri jne

II. EESTI TAASISEISESVUMINE. 11 p

1. Eesti taasiseseisvumine. 3 p

1.1. Järjesta sündmused ajaliselt, alustades varaseimast. 2 p

Kõik õiged 2 p, 3–4 õiget 1 p

- 5 Vene väed lahkuvad Eestist
- 4 Rahareform, rubla asemel kroon
- 3 Nõukogude Liidu lagunemine
- 2 Balti kett
- 1 Suveräänsusdeklaratsioon

1.2. Vali üks sündmus ja selgita selle olulisust Eesti ajaloos. 1 p

Sündmus: **Võõrvägede lahkumine Eestist**

Selgitus: **Oli Eesti riikluse seisukohalt omamoodi lõpptähiseks taasiseseisvumisprotsessis jne**

Sündmus: **Rahareform**

Selgitus: **Pani aluse Eesti rahandusele, aitas korraldada EV majandust**

Sündmus: **NSV Liidu lagunemine**

Selgitus: **Sellega sai võimalikuks Eesti iseseisvuse taastamine**

Sündmus: **Balti kett**

Selgitus: **Aitas teadvustada Balti riikide probleemi rahvusvahelisel areenil**

Sündmus: **Suveräänsusdeklaratsioon**

Selgitus: **Sätestas Eesti NSV seaduste üliluslikkuse üleliiduliste seaduste ja määruste suhtes, tõstas Eesti riikluse küsimuse nõukogude võimu tingimustes, pani aluse Eesti suveräänsuse taastamisele**

2. Töö dokumendiga. 4 p

Loe dokument läbi ja vasta küsimustele tuginedes dokumendis kirjutatule ja oma teadmistele.

2.1. Mis dokumendist on katkend pärit? 1 p

Isemajandava Eesti majandusprogramm (IME), Isemajandav Eesti; Eesti viimine täielikule isemajandamisele, NSV Liidust (Moskvast) sõltumatu majandamine jne

2.2. Mis oli dokumendi avaldamise eesmärk? 1 p

Eesti eraldamine NSV Liidu majandusest, üleminek turumajandusele. Kinnitada, et Eesti NSV territooriumil paiknev majandus on Eesti NSV alluvuses; et majanduse struktuur korraldatakse ümber ja eelisarendatakse neid valdkondi, mis põhinevad kohalikul toorainel ja mis on Eesti arengu seisukohalt kasulikud; et minnakse üle täielikule isemajandamisele ja kaugemaks sihiks oli Eesti eraldamine üleliidulisest majanduskompleksist, üleminek turumajandusele ning oma eelarve ja rahasüsteemi loomine jne

2.3. Leia dokumendist kaks põhimõtet, mis viitavad uuele majanduskursile. 2 p

Oma eelarve ja rahasüsteem; käsumajanduse lammutamine; erasektori loomine; Eesti eraldamine üleliidulisest majanduskompleksist;3 üleminek turumajandusele

3. Kirjuta daatumi järele rahvusvahelise organisatsiooni nimetus, millega Eesti Vabariik sel aastal ühines. Lisa selle organisatsiooni tegevusvaldkond. 4 p

1991

Organisatsioon: **Ühineneud Rahvaste Organisatsioon (ÜRO)**

Tegevusvaldkond: **Kõikide rahvaste ühendamine, et vältida sõdu, tugevdada rahvusvahelist julgeolekut, kaitsta demokraatiat ja edendada rahvaste mitmekülget koostööd**

2004

Organisatsioon: **Euroopa Liit (EL) või Põhja Atlandi Lepingu Organisatsioon (NATO)**

Tegevusvaldkond: **EL – majandusala koostöö**

NATO – sõjaline koostöö